

राज्यात सायबर सुरक्षा प्रकल्प
राबविण्यासाठी प्रशासकीय मान्यता
देणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
गृह विभाग
शासन निर्णय क्र.बैठक-०८२३/प्र.क्र.१५६/विशा-३अ
मंत्रालय, मुंबई - ४०००३२.
दिनांक: २७ सप्टेंबर २०२३

वाचा: -

- १) शासन निर्णय क्र. संकिर्ण-२०१६/प्र.क्र.२१/विशा-३अ, दि.०४.०६.२०१६
- २) शासन निर्णय क्र. संकिर्ण-२०१६/प्र.क्र.२५/विशा-३अ, दि.१९.०५.२०२३
- ३) मा. अपर मुख्य सचिव (गृह) यांच्या अध्यक्षतेखाली दि. २७.०६.२०२३ रोजी झालेल्या उच्च स्तरीय प्रदत्त समितीच्या बैठकीचे इतिवृत्त.
- ४) मा. मुख्य सचिव यांच्या कार्यालयाच्या दि.२१.०९.२०२३ रोजीच्या पत्रान्वये प्राप्त दि. ०६.०९.२०२३ रोजीचे मंत्रिमंडळ बैठकीचे इतिवृत्त.

प्रस्तावना:-

सायबर गुन्हेगारी ही जगातील सर्वात मोठी संघटीत गुन्हेगारी म्हणून उदयास आली असुन राज्यात सायबर फसवणूकीद्वारे गुन्हे करण्याचे प्रमाण वाढले आहे. सायबर फसवणूकीला बळी पडणा-या नागरिकांना विशेषतः महिला, बालके व ज्येष्ठ नागरिकांना केंद्र बिंदू ठेवून अत्याधुनिक तंत्रज्ञान, कुशल मनुष्यबळ आणि संसाधनांनी युक्त अशा उपाययोजनांची आखणी करणे आवश्यक बनले आहे.

सायबर गुन्हे विरुद्ध तातडीने उपाययोजना करण्यासाठी राज्य शासनामार्फत गृह विभागातील विविध तंत्रज्ञान विकास प्रकल्प प्रस्तावित प्रकल्पांतर्गत “सायबर सुरक्षा प्रकल्प” राबविण्याचे शासनाच्या विचाराधीन आहे.

शासन निर्णय :-

१) सायबर गुन्हे विरुद्ध तातडीने उपाययोजना करण्यासाठी राज्य शासनामार्फत गृह विभागातील विविध तंत्रज्ञान विकास प्रकल्पांतर्गत “सायबर सुरक्षा प्रकल्प” राबविण्यास सदर शासन निर्णयान्वये प्रशासकीय मान्यता देण्यात येत आहे.

२) महाराष्ट्र सायबर सुरक्षा प्रकल्पातील प्रमुख घटक.

- i. **कमांड अँड कंट्रोल सेंटर (Command & Control Center):** नागरिकांना पोर्टल, मोबाइल ॲप आणि २४/७ कॉल सेंटरच्या माध्यमातून तक्रार नोंदविण्यासाठी संपर्क साधता येईल. पोर्टलच्या वर्कफ्लो मॅनेजमेंट मॉड्यूलचा वापर करून तक्रारीचे निराकरण केले जाईल.
- ii. **टेक्नॉलॉजी असिस्टेड इन्वेस्टिगेशन (Technology Assisted Investigation):** फॉरेंसिक टूल आणि प्रगत तंत्रज्ञानाच्या साहाय्याने तपास केला जाईल. तसेच अधिका-यांना गुन्हाबाबत

तांत्रिक माहिती पुरवतील व तपासात मदत करतील जेणेकरून गुन्ह्याचा मूळापर्यंत जाऊन गुन्हा उघड करणे शक्य होईल.

- iii. **सेंटर ऑफ एक्सलन्स (Center of Excellence):** अधिका-यासाठी आंतरराष्ट्रीय स्तरावरील प्रशिक्षण आणि क्षमता वाढीच्या कार्यक्रमांचा समावेश असेल.
- iv. **सर्ट महाराष्ट्र (CERT-MH) (Computer Emergency Response Team) :** महत्वाच्या यंत्रणांवर लक्ष केंद्रित करून सायबर सुरक्षा ऑडिट (Cyber Security Audit) देखरेख, जलद सायबर सुरक्षा प्रतिसाद (Incident Response) आणि रिकव्हरी (Recovery) सेवा यासारख्या सेवा प्रदान करण्यात येतील.
- v. **क्लाउड-आधारित डेटासेंटर (Cloud Base Data Center):** सदर प्रकल्पांतर्गत जमा होणारी सर्व माहिती गव्हर्नमेंट कम्प्युनिटी क्लाउड (GCC) वर होस्ट केली जाईल.
- vi. **सिक्युरिटी ऑपरेशन सेंटर (Security Operation Center):** टीम द्वारे सायबर प्रोजेक्टवर सतत देखरेख करण्यात येईल. जेणेकरून कोणतीही सायबर हल्ल्याची घटना घडल्यास वेळेवर प्रतिसाद देऊन सक्षम उपाय करता येतील.

३) प्रकल्पाची अंमलबजावणी :-

- i. सदर प्रकल्पाची अंमलबजावणी ही मा.मुख्यमंत्री महोदयांच्या निर्देशानुसार स्थापन करण्यात आलेल्या गृह विभागाच्या उच्च स्तरीय शक्ति प्रदत्त समितीच्या देखरेखीखाली व मार्गदर्शानुसार करण्यात येईल. तसेच याबाबत अंमलबजावणीचा वेळोवेळी आढावा घेण्यात येईल.
- ii. राज्य शासनामार्फत राबविण्यात येणारा सायबर सुरक्षा प्रकल्प विशेष पोलीस महानिरिक्षक (सायबर) यांच्या मार्फत अंमलात आणला जाईल. त्यासाठी प्रकल्प अंमलबजावणी समिती व सिस्टीम इंटीग्रेटर नेमण्यासाठी प्रसिध्द करण्यात येणा-या Request for Proposalमध्ये स्वारस्य दर्शविणाऱ्या कंपन्यांच्या तांत्रिक मुल्यांकनासाठी आवश्यकतेनुसार बाबनिहाय तज्ञांचा समावेश असलेली तांत्रिक मुल्यमापन समिती विशेष पोलीस महानिरिक्षक (सायबर) मुंबई यांच्या अध्यक्षतेखाली गठीत करण्यात येईल. त्यासाठी विशेष पोलीस महानिरिक्षक (सायबर) मुंबई यांना प्राधिकृत करण्यात येत आहे.
- iii. सायबर सुरक्षा प्रकल्प कार्यान्वित करण्यासाठी सिस्टीम इंटीग्रेटर यांच्या नियुक्तीसाठी पुर्ण बोली व्यवस्थापन प्रक्रिया(Complete Bid Management Process), प्रकल्प निरीक्षण, ऑपरेशन्स, अंमलबजावणी आणि देखभाल (Project monitoring, operations, implementation and maintenance) ची संपुर्ण कार्यवाहीची जबाबदारी विशेष पोलीस महानिरिक्षक (सायबर), मुंबई यांची राहिल.
- iv. विशेष पोलीस महानिरिक्षक (सायबर) मुंबई यांनी सायबर सुरक्षा प्रकल्पाची कार्यवाही करताना उद्योग, उर्जा व कामगार शासन निर्णय क्र. भांखस-२०१४/प्र.क्र.८२/भाग-III/ उद्योग -४,

दि.१.१२.२०१६ अन्वये विहित केलेल्या खरेदीसाठीच्या कार्यपद्धतीचे तसेच त्याअनुषंगाने वेळोवेळी निर्गमित करण्यात येणा-या शासन आदेशांचे पालन करण्यात यावे.

- v. सायबर सुरक्षा प्रकल्पाची अंमलबजावणी करतांना माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रातील उद्योग घटक व शिक्षणतज्ञ यांचा आवश्यकतेनुसार सहभाग घेण्यात यावा.
- vi. सायबर सुरक्षा प्रकल्पासाठी नेमलेल्या प्रकल्प सल्लागार कंपनी/सिस्टीम इंटीग्रेटर/सर्विस प्रोव्हाईडर यांनी विशेष पोलीस महानिरिक्षक (सायबर) मुंबई यांना प्रकल्पाच्या कार्यवाहीच्या सद्यस्थितीबाबतचा सुधारित मासिक अहवाल सादर करणे बंधनकारक राहिल.
- vii. सदर सायबर सुरक्षा प्रकल्प हा विशेष पोलीस महानिरिक्षक (सायबर), मुंबई ह्यांचे मार्फत राबविण्यात येत असल्याने प्रकल्प सल्लागार कंपनी/सिस्टीम इंटीग्रेटर/सर्विस प्रोव्हाईडर म्हणून नेमण्यात आलेल्या कंपनीच्या सल्लागाराच्या कार्याचा कार्यपुर्ती अहवाल विशेष पोलीस महानिरिक्षक (सायबर), मुंबई यांनी प्रमाणित करून त्याबाबतचे प्रमाणपत्र वेळोवेळी शासनास सादर करणे आवश्यक आहे.

४) कालावधी:-

सायबर सुरक्षा प्रकल्पाचा एकूण कालावधी ५.५ वर्षांसाठी असेल. प्रकल्पाची अंमलबजावणी ही सहा महिन्यांत पूर्ण होणे अपेक्षित आहे. ऑपरेशन/सहाय्य (warranty) याचा कालावधी ५ (पाच) वर्षांचा असेल. सदर पाच वर्षांच्या कालावधी दरम्यान देखभाल व दुरुस्तीसाठी येणारा पुर्ण खर्च हा सिस्टीम इंटीग्रेटर (SI) मार्फत भागविण्यात येईल. त्यासाठी कोणताही अतिरिक्त निधी सिस्टीम इंटीग्रेटर (SI) यांना देय असणार नाही. तसेच, सिस्टीम इंटीग्रेटर (SI) यांस कार्यक्षमतेच्या आधारावर पुढील ५ वर्षांपर्यंत मुदतवाढ ही दिली जाऊ शकते.

५) आर्थिक तरतूद:-

- i. सायबर सुरक्षा प्रकल्पासाठी एकूण पाच वर्षांसाठी रु.८३७.८६ कोटी अधिक कर इतकी रक्कम खर्च करण्यास प्रशासकीय मान्यता देण्यात आहे. याबाबतचा वर्गवारी निहाय खर्चाचा तपशिल सोबत जोडलेल्या “परिशिष्ट अ” नुसार राहिल.
- ii. दि. ४ जून, २०१६ च्या निर्णयान्वये गृह विभागातील “विविध तंत्रज्ञान विकास प्रकल्प” या योजनेअंतर्गत मुख्य लेखाशीर्ष:- “मागणी क्र. बी-१, २०५५- पोलीस (००) ११५, पोलीस दलाचे अधुनिकीकरण (०१) विविध तंत्रज्ञान विकास प्रकल्प (०१) (०१) तंत्रज्ञान विकास प्रकल्प (२०५५ ए ०३२), सदर लेखाशीर्ष उपलब्ध करून देण्यात आलेले आहे. नमूद लेखाशिर्षांतर्गत उपरोक्त प्रकल्पासाठी सन २०२३-२४ ते सन २०२८-२९ पर्यंत एकूण ८३७.८६ कोटी इतका निधी अर्थसंकल्पित करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

६) गृह विभागातील “विविध तंत्रज्ञान विकास प्रकल्प” ह्या प्रकल्पा अंतर्गत राबविण्यात येणा-या “सायबर सुरक्षा प्रकल्पाकरिता” दि. २१.१०.२०२२ च्या शासन कार्यादेशान्वये नियुक्त करण्यात आलेल्या प्रकल्प सल्लागार कंपनीने प्रकल्पासाठी तयार केलेल्या प्रकल्प अहवालानुसार व दि.

२७.०६.२०२३ रोजी मा. अपर मुख्य सचिव (गृह) यांच्या अध्यक्षतेखाली झालेल्या उच्च स्तरीय प्रदत्त समितीने मंजुरी दिलेल्या Request for Proposal च्या मसुद्यानुसार प्रकल्पाची अंमलबजावणी करण्यात यावी.

७) सायबर सुरक्षा प्रकल्पासाठी आवश्यक प्रकल्प सल्लागार नेमण्याची प्रक्रिया माहिती तंत्रज्ञान विभागाने प्रकल्प सल्लागारासाठी वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या शासन निर्णयानुसार पार पाडण्यात येईल.

८) सदर प्रकल्प कार्यान्वित असताना संकलित झालेली सर्व प्रकारची माहिती ही सुरक्षिततेच्या दृष्टीने महत्वाची असल्याने त्याबाबत गोपनीयता पाळण्यात यावी.

९) गृह विभागातील “विविध तंत्रज्ञान विकास प्रकल्प” ह्या प्रकल्पा अंतर्गत येणारे प्रकल्प हे गोपनीय असल्याने निवड झालेल्या कोणत्याही प्रकल्प सल्लागार कंपनीने संकलीत केलेली माहिती शासनाने प्राधिकृत केलेल्या अधिका-याशिवाय, विनापरवानगी कोणत्याही त्रयस्थ व्यक्तीस देऊ नये ह्याबाबतची सर्वस्वी जबाबदारी प्रकल्प सल्लागार कंपनी/सिस्टीम इंटीग्रेटर/सर्विस प्रोव्हाईडर ची असेल. सदर तरतूदीचा भंग झाल्यास याबाबत विशेष पोलीस महानिरीक्षक (सायबर), मुंबई यांच्या मार्फत कायदेशिर कारवाई करण्यात येईल.

१०) वेळोवेळी विहित केलेल्या सुचना किंवा अटींचे पालन न झाल्यास तसेच प्रकल्प सल्लागार कंपनीने केलेले काम शासनास असमाधानकारक आढळल्यास प्रकल्प सल्लागार कंपनीशी करण्यात आलेला करार कोणत्याही वेळी खंडित करण्याचा पुर्ण अधिकार शासनास असेल.

सदरचा शासन निर्णय हा दि.०६.०९.२०२३ रोजीच्या मंत्रिमंडळ बैठकीत झालेल्या निर्णयास अनुसरून निर्गमित करण्यात येत आहे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in ह्या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक संकेतांक २०२३०९२७१५१५४३०९२९ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकीत करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने

(राहुल कुलकर्णी)
सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

- मा.उपमुख्यमंत्री(गृह) यांचे सचिव, महाराष्ट्र राज्य ,मंत्रालय, मुंबई.
- पोलीस महासंचालक, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई

- अपर पोलीस महासंचालक (नि व सं), पोलीस महासंचालक यांचे कार्यालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
- अपर पोलीस महासंचालक, आर्थिक गुन्हे शाखा, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
- महासंचालक, न्यायसहायक वैज्ञानिक संचालनालय, मुंबई
- विशेष पोलीस महानिरीक्षक, सायबर, मुंबई
- सह सचिव (कार्यासन पोल-४), गृह विभाग.
- उप सचिव (कार्यासन बीयुडी-१), गृह विभाग.
- महालेखापाल, महाराष्ट्र १ (लेखा व अनुज्ञेयता/लेखापरिक्षा), मुंबई.
- अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई.
- निवासी लेखा परिक्षा अधिकारी, मुंबई.
- निवडनस्ती/गृह विभाग, (विशा-३अ).

शासन निर्णय क्र.बैठक-०८२३/प्र.क्र.१५६/विशा-३अ,दि.२७.०९.२०२३सोबतचे
परिशिष्ट “अ”

प्रस्तावित सायबर सुरक्षा प्रकल्पासाठी येणाऱ्या खर्चाच बाब निहाय अंदाजित खर्च पुढील प्रमाणे:-
(रुपये कोटी)

अ.क्र.	१	२	३	४	५	६	७
Category	TAI	CERT-MH	SOC	COE	Command Control Centre	Cloud	Total
रक्कम रु.	३२२.७३	७९.०४	३६.३३	८२.८०	१८२.३२	१३४.६०	८३७.८५